

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

Maja Tomažin

Socialne igre pri predšolskih otrocih

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
PREDŠOLSKA VZGOJA

Avtorica: Maja Tomažin

Mentorica: doc. dr. Marcela Batistič Zorec

Somentorica: asist. dr. Simona Prosen

SOCIALNE IGRE PRI PREDŠOLSKIH OTROCIH

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2013

Zahvale

Posebna zahvala mentorici dr. Marcell Batistič Zorec in somentorici dr. Simoni Prosen za vso strokovno pomoč, nasvete in usmeritve ob nastajanju diplomskega dela.

Iskrena hvala moji družini in partnerju za vso podporo in pomoč v času študija.

Hvala vzgojiteljicam, ki so mi omogočile izvajanje socialnih iger v njihovih skupinah in mi nudile pomoč.

Hvala vsem, ki ste mi kakorkoli pomagali pri nastajanju diplomskega dela.

POVZETEK

V diplomskem delu Socialne igre pri predšolskih otrocih so bile predstavljene socialne igre kot ena izmed metod dela za odnosno učenje. V teoretičnem delu je opredeljen socialni razvoj otrok od prvega do šestega leta. Poudarek je na socialnih veščinah, ki se začnejo pojavljati v predšolskem obdobju in seveda socialnih igrar. Namen socialnih iger je aktivno učenje, kar pomeni, da otrokom nudijo konkretne situacije, skozi katere aktivno spoznavajo in uporabljajo socialne spretnosti, izražajo svoja stališča in čustva.

Empirični del vsebuje raziskavo, ki temelji na izvajanju socialnih iger, opazovanju otrok in uporabi ocenjevalne lestvice. Zanimalo me je, koliko otrok bo doseglo cilje posameznih socialnih iger. Njihovo sodelovanje, vedenje in motiviranost so bili glavni predmet opazovanja.

Ugotovitve so pokazale, da so igre sodelovanja in skupinske identitete bolj primerne za predšolske otroke od 5. leta naprej. Igre spoznavanja ter igre razlik so primerne za predšolske otroke od 2. leta in potrebujejo prilagoditve pri mlajših otrocih le po potrebi. Igre reševanja sporov pa so primerne za predšolske otroke od 3. leta dalje.

Sklepne ugotovitve spodbujajo vse pedagoške delavce k uporabi socialnih iger, katerih cilji izboljšujejo medsebojne odnose med otroki in vzgojiteljicami.

Ključne besede: predšolski otroci, socialni razvoj, socialne veščine, socialne igre, aktivno učenje.

ABSTRACT

The aim of the thesis Social games with pre-school children is to present social games as one of the work methods for relational learning. The theoretical part defines the social development of pre-school children and focuses on social skills that begin to emerge in the preschool period and of course social games. The purpose of social games is active learning, meaning they provide concrete situations, through which children actively learn as well as use social skills and express their views and feelings.

The empirical part comprises a study based on the implementation of social games, observing children, and using a rating scale. I wanted to see how many children will achieve the objectives of individual games. For the purposes of this study I observed their participation, behavior and motivation.

The results have shown that co-operation as well as collective identity games are more suitable for pre-school children from fifth year onwards. Games encouraging getting to know each other and learning about our differences are suitable for pre-school children from their second year on and only need to be adapted if necessary. Conflict-resolving games are suitable for pre-school children from the third year onwards.

Conclusions encourage all teaching staff to use social games, which aim to improve relationships between children and teachers.

Keywords: preschool children, social development, social skills, social games, active learning.

Kazalo

UVOD	1
TEORETIČNI DEL.....	2
1. SOCIALNI RAZVOJ	2
1.1 Obdobje dojenčka	2
1.2 Obdobje malčka.....	3
1.3 Obdobje zgodnjega otroštva	4
2. SOCIALNE VEŠČINE	6
3. SOCIALNE IGRE	11
3.1 Opredelitev socialnih iger.....	11
3.2 Namen in pomen socialnih iger.....	11
3.3 Vrste socialnih iger s konkretnimi primeri	12
3.4 Socialne igre v vrtcu.....	14
4. OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI	16
4.1 Hipoteze	16
METODA	17
4.2 Vzorec.....	17
4.3 Merske tehnike in instrumenti	17
4.4 Postopek zbiranja in obdelave podatkov	17
5. REZULTATI IN INTERPRETACIJA	18
5.1 Igre predstavljanja in spoznavanja	18
5.2 Igre razlik in podobnosti	19
5.3 Igre skupinske identitete in pripadnosti.....	20
5.4 Igre, ki učijo sodelovati.....	21
5.5 Igre reševanja sporov	22
5.6 Preverjanje hipotez	23
SKLEP	24
LITERATURA.....	26
Priloga 1.....	29
Primeri socialnih iger.....	29
Priloga 2.....	34
Ocenjevalna lestvica	34

KAZALO GRAFOV

GRAF 1: IGRE PREDSTAVLJANJA IN SPOZNAVANJA	18
GRAF 2: IGRE RAZLIK IN PODOBNOSTI.....	19
GRAF 3: IGRE SKUPINSKE IDENTITETE IN PRIPADNOSTI.....	20
GRAF 4: IGRE, KI UČIJO SODELOVATI	21
GRAF 5: IGRE REŠEVANJA SPOROV	22

UVOD

V diplomski nalogi bom predstavila socialni razvoj otrok od rojstva do šestega leta starosti. Predstavila bom socialne igre, njihov pomen in uporabo ter vpliv na razvijanje socialnih veščin otrok v predšolskem obdobju.

Oblikovanje socialnih odnosov zahteva določeno mero socialnih spretnosti. Warden in Christie (2001) opredeljujeta socialno inteligentnost kot inteligentnost, ki vključuje zavedanje sebe in drugih, sposobnost interakcije in komunikacije z ljudmi ter razumevanje mentalnih stanj pri sebi in drugih.

Sunderland (2008: 218, 219) pravi, da otrok ne moremo naučiti socialne inteligentnosti, lahko pa pripomoremo k le-tej tako, da jih naučimo socialnih spretnosti, ki so empatija, sočutje, radovednost in zanimanje za bližnje ter tolažba. Vse te človeške funkcije so možne samo, če se človeku v možganih razvijejo potrebne povezave. Osnovno podlago za socialni razvoj naredijo konkretne izkušnje z medčloveškimi odnosi (prav tam).

V predšolskem in šolskem obdobju ima otrok največ stika s starši, sorodniki in sovrstniki. Sprejema vedenja matere in očeta ter jih ponotranji, tako prosocialna kot tudi socialno nezaželena vedenja (Kavčič in Fekonja, 2004; Sunderland, 2008). Vse odgovornosti za otrokovo vedenje ne smemo pripisati staršem, tudi okolje (vpliv vrstnikov) in dednost (otrokov značaj) imata vpliv na vsa področja razvoja, vključno s psihosocialnim razvojem (Horvat in Magajna, 1987; Papalia, Wendkos Olds in Duskin Feldman, 2003; Rich Harris, 2007; Toličič in Smiljanić, 1979).

Vzgojitelji in učitelji lahko v vzgojno-izobraževalnih zavodih poleg vsakodnevnih situacij pripravijo posebno okolje (npr. socialne igre) za spoznavanje in usvajanje socialnih spretnosti.

»Dobra vzgoja lahko razvije vsa tri področja socialne inteligence.« (Sunderland, 2008:219)

Ta so:

- *umetnost komuniciranja,*
- *sposobnost za pogajanje, reševanje nesoglasij in sodelovanje v skupinah,*
- *sposobnost za sočutje in zanimanje za druge.*

TEORETIČNI DEL

1. SOCIALNI RAZVOJ

Otrokov razvoj zajema naslednja področja: telesni razvoj, motorični razvoj, spoznavni razvoj (pozornost, zaznavanje, predstavljanje, ustvarjalnost, učenje, spomin, mišljenje, govor), psihosocialni¹ razvoj (osebnost, čustva, odnosi, navezanost, vedenje) in moralni razvoj (Horvat in Magajna, 1987). Vsa področja so med seboj povezana, se dopolnjujejo in pogojujejo. Ne moremo jih razporediti hierarhično, ker so prav vsa pomembna za celostni razvoj otroka.

Razvoj na enem področju vpliva na razvoj drugega področja in obratno. Plazenje in hoja dojenčka povečujeta njegovo sposobnost raziskovanja in s tem razvoja mišljenja ter obratno. Ravno tako razvoj otrokovih jezikovnih spretnosti vpliva na sposobnost vzpostavljanja socialnih odnosov z odraslimi in otroki (Marjanovič Umek, 2001: 29).

Socialne veščine otroci usvajajo počasi in razvoju primerno. Vsako razvojno obdobje nudi otroku določene možnosti za razvoj, ki je vsekakor popolnoma individualen. Vendar kljub temu obstajajo določeni mejniki, ki predvidevajo, kaj naj bi otrok pri določeni starosti že zmožel oziroma usvojil. Ob prebiranju navedene literature sem ugotovila, da avtorji delijo predšolsko obdobje na tri stopnje, in sicer: obdobje dojenčka (od rojstva do približno prvega leta starosti), obdobje malčka (od drugega do tretjega leta starosti) in obdobje zgodnjega otroštva (od tretjega do šestega oz. sedmega leta starosti) (Horvat in Magajna, 1987; Marjanovič Umek in Zupančič, 2004; Papalia in dr., 2003; Zupančič in Kavčič, 2007).

1.1 Obdobje dojenčka

Novorojenčki radi poslušajo človeški glas in spremljajo človeški obraz. Prepoznavajo in razlikujejo temeljne čustvene izraze in obraze ljudi. Slednje dokazuje, da so otroci že v prvih

¹ Beseda »socialni« pomeni družbeno, nanašajoč se na odnose med ljudmi, lahko pa pomeni tudi družbeno primerno, usmerjeno k pomoči v stiski (spletni SSKJ).

tednih življenja socialna bitja. V naslednjih nekaj mesecih po rojstvu otroci posnemajo obrazne gibe, kar predstavlja mimično posnemanje² (Tomasello, 1999, v Zupančič, 2004).

Med 4. in 6. tednom starosti se pri dojenčkih pojavi spontani socialni nasmeh kot odziv na človeški obraz. Socialna interakcija se nato pojavi okoli drugega meseca, ko otroci vzpostavijo očesni stik z drugo osebo in se odzivajo nanjo z gruljenjem, posnemanjem ali smejanjem. Po drugem mesecu se pojavi tudi posnemanje gibov drugih delov telesa, ne le obraza (Zupančič in Kavčič, 2007). Okoli šestega do desetega meseca se pojavijo določene socialne namere v interakciji z drugimi otroki, vendar Marjanovič Umek (2001) tega še ne uvršča v socialno vedenje. Slednje se začne intenzivneje pojavljati po prvem letu, ko otrok shodi in lahko sam vzame igračko ali pa jo ponudi vrstniku. Dojenčki uporabljajo najenostavnejšo obliko igre – funkcijsko. Izvajajo ponavljajoče mišične gibe in rokovanje z igračkami ter predmeti. Okoli otrokovega 1. leta starosti opazimo v interakciji s sovrstnikom tako sodelovalne kot konfliktne socialne izmenjave, vendar je teh zelo malo, saj je igra pretežno individualna (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001).

V obdobju dojenčka se otrok sooči s prvo krizo – razvijanje občutka zaupanja. Razviti mora ravnovesje med zaupanjem (do bližnjih) in nezaupanjem (kar mu zagotavlja varnost). Ob tem dojenček razvije navezanost na svojega skrbnika. Slednja mu zagotavlja zadovoljitev psihosocialnih in telesnih potreb (Papalia in dr., 2003).

1.2 Obdobje malčka

Med prvim in drugim letom starosti dojenčki postanejo malčki. Prehod zaznamujejo: hoja, govor, način izražanja osebnosti in sodelovanje z drugimi (Papalia in dr., 2003). V obdobju do tretjega leta otrok premaguje krizo samostojnosti nasproti občutku sramu in dvoma. Uporaba lastnih sodb in navajanja na stranišče je malčkov odgovor na to krizo (prav tam).

Z razvijanjem navad, spretnosti in vrednot malčki postajajo odgovorni in ustvarjalni člani družbe. Najprej pa se morajo uskladiti s svojimi starši. Prepoznavati začnejo njihove čustvene odzive in odobravanja. Te informacije nato shranjujejo ter se vedejo v skladu z njimi. Proti koncu obdobja malčka so otroci že sposobni razviti tudi samoregulacijo, obvladovanje lastnega vedenja brez prisotnosti staršev (Papalia in dr., 2003).

² Mimično posnemanje je hoteno ponavljanje gibanja obraznih elementov druge osebe, npr. šobljenje ustnic, iztegovanje jezika, odpiranje ust (Zupančič, 2004).

Socialna interakcija malčkov je v veliki meri usmerjena na pridobivanje stvari oz. izražanje posedovanja. Močno se zavedajo sebe in težijo k uveljavljanju lastnih potreb in želja, zato se v tem obdobju začnejo pojavljati socialno nezaželena vedenja. Egocentričnost, ki jo spremljajo jeza, trma in ljubosumje, je otrokov odziv na razvijanje samostojnosti (Zupančič in Kavčič, 2007).

S pogovorom in zgledom lahko pri malčkih spodbujamo razvoj prosocialnega vedenja in empatije.

Pri malčkih je opazna konstrukcijska igra, ki se nadaljuje in stopnjuje tudi v obdobju zgodnjega otroštva. Otroci uporabljajo materiale in predmete, da z njimi ustvarjajo, naredijo končni izdelek. Poleg konstrukcijske pa se začnejo pojavljati tudi simbolna igra (Papalia in dr., 2001). Stiki z drugimi otroki (z največ dvema istočasno) so kratkotrajni in temeljijo na trenutni aktivnosti oz. uporabi igrače (Zupančič in Kavčič, 2007).

1.3 Obdobje zgodnjega otroštva

Papalia in dr. (2001) opozarjajo, da je obdobje od tretjega do šestega leta ključno za otrokov psihosocialni razvoj, ker otroci razvijejo pojem sebe ter spoznajo navade glede na spol.

Pred četrtem letom otroci razvijejo avtobiografski spomin in naprednejšo teorijo uma. Samodefinicija³ postaja vedno bolj razumljiva, temelji na konkretnem opaznem vedenju, kot so telesne poteze, družinski člani, najljubše stvari in osvojene spretnosti (Papalia in dr., 2003).

Simbolna igra je v tem obdobju na vrhuncu, proti koncu pa počasi upada, ker začnejo prevladovati igre s pravili. Z uporabo simbolizma, reprezentiranja dejanj, predmetov, oseb si otroci zamišljajo realne ali domišljajske situacije. Ob vse bolj sodelovalni domišljajski igri postanejo tudi zgodbe vse bolj kompleksne in inovativne. Pozitiven vpliv te vrste iger je viden predvsem na področju verbalnega izražanja (sociodramska igra), kot sta bogatenje besednjaka in kompleksnost jezika, ter na področju socialne interakcije, kot so medsebojni odnosi, socialne vloge in navade (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001).

Začetki enostavnih iger s pravili se pojavljajo tudi že pri triletnikih v paru z zrelejšo osebo. V obdobju poznega otroštva, mladostnika in odraslega pa predstavljajo prevladujočo vrsto igralnih dejavnosti. Igra lahko poteka le ob jasni komunikaciji udeležencev, dogovarjanju,

³ Samodefinicija pomeni samoopis; skupek značilnosti, s katerimi se opisujemo (Papalia in dr., 2001).

uspešnem reševanju konfliktov in ob sposobnosti gledanja iz perspektive soigralca. Torej so v ospredju socialne kompetentnosti, ki pripomorejo pri socializaciji (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001).

Prva prijateljstva se ustvarijo okoli tretjega leta starosti (Brazelton, 1999; Marjanovič Umek, 2001; Papalia in dr., 2001). Sprva so krhka in nestabilna, saj otroci preizkušajo lastna vedenja. Usmerjeno je na skupna prizadevanja in konkretno recipročnost. Marjanovič Umek (2002) navaja, da je prvi pogoj za sklepanje prijateljstev preseganje egocentričnosti. Otrokovo razumevanje čustev drugih (začetki empatije) in njihovih potreb ter občutkov mu omogočajo socialno sprejemljiv pristop k sovrstnikom (prav tam). Med četrtem in petim letom so otroci sami sposobni identificirati svoje prijatelje, z njimi tudi preživijo več časa kot z drugimi, to lahko opazijo tako starši kot tudi vzgojitelji (Zupančič, Gril in Kavčič, 2001). Damon in Selman (v Warden in Christie, 2001) trdita, da je osnovna motivacija pri izbiranju prijateljev pri otroku socialni status vrstnikov. Vrstniki, ki nudijo pomoč, se večkrat igrajo z njim oz. živijo blizu, so tudi označeni za prijatelje (prav tam).

Warden in Christie (2001: 14) opozarjata, da so otroci, ki niso priljubljeni ali so celo odrinjeni od vrstnikov, vedenjsko problematični. Pogosto reagirajo agresivno in nekooperativno. Zaradi svoje izoliranosti jim nato še bolj primanjkuje socialnih interakcij. Nasprotno pa imajo otroci, ki so v družbi priljubljeni, več možnosti za kooperativno igro in pogovor (prav tam).

2. SOCIALNE VEŠČINE

Splošna definicija opredeljuje socialne veščine kot pomoč ljudem za doseganje bolj kakovostnega življenja z namenom, da bi posvetili večjo skrb sebi in svojemu življenju (Hopson in Scally, 1981, v Metelko Liseč, 2004: 101).

Avtorica Metelko Liseč (2004:97) jih označuje kot »orodje za večjo solidarnost«. So torej spretnosti, ki jih uporabljamo v konkretnih odnosnih situacijah. Hkrati so sredstvo družbenih vlog, ki jih prevzamemo oz. pridobivamo (prav tam).

Področja, ki pripomorejo h konstruktivnemu oblikovanju socialnih odnosov, so (Warden in Christie, 2001):

- *empatija in prevzemanje vlog,*
- *spretnosti komuniciranja,*
- *sklepanje prijateljstev,*
- *moralno presojanje,*
- *prosocialna vedenja in*
- *socialno nezaželena vedenja.*

2.1 Empatija

Otroci, katerih starši so vedno pripravljene pomagati so ljudem, zaznajo pomoči potrebne ljudi in jim tudi pomagajo. Motivacija za tovrstno pomoč izhaja iz **empatije** – zmožnosti vživljanja v perspektivo drugega človeka (Musek, 1993; Nastran Ule, 1997; Warden in Christie, 2001). To je sposobnost, ki omogoča, da se vživimo v drugo osebo v tolikšni meri, da zaznamo njena čustva in doživljanja. Avtorji opozarjajo, da so tudi ljudje, ki se ne odzivajo na bolečino ali stisko drugih ljudi z empatijo, ampak celo uživajo v njihovi nesreči.

Warden in Christie (2001: 10,11) navajata, kaj je potrebno za razvoj empatije:

1. Zavedanje individualnosti (do tretjega leta starosti).
2. Zavedanje psihičnih stanj ljudi in spreminjanje le-teh glede na situacijo (od tretjega leta naprej).

3. Zavedanje različnih stališč in življenjskih izkušenj drugih ljudi ter sposobnost interpretacije vedenja drugih ljudi glede na njihove izkušnje in stališča (od poznega otroštva naprej).

Razvoj empatije se začne že pri dojenčkih, npr. deset- do dvanajstmesečni dojenčki jočejo, ko vidijo jokati drugega otroka. Pri trinajstih ali štirinajstih mesecih nudijo tolažbo (objem ali trepljanje). Pri enem letu in pol pa že ponudijo svojo igračo drugemu otroku, ki jo je izgubil ali polomil (Yarrow, 1978, v Papalia in dr., 2003).

2.2 Spretnosti komuniciranja

»Osnova človekovega socialnega vedenja je sposobnost **komuniciranja**.« (Warden in Christie, 2001: 12) Z jezikovnimi zmožnostmi izmenjujemo želje, občutke, misli in stališča ter ob tem vzpostavljamo in gradimo medosebne odnose. Odrasli naj ne bi imeli težav z verbalno komunikacijo, ker smo usvojili jezik naše kulture in njegova pravila. V začetku predšolskega obdobja otroci še ne obvladujejo skladenjskih in oblikoslovnih pravil, uporabe jezikovnih zvrsti, skladnosti in primernosti besedišča. Namesto verbalne komunikacije uporabljajo govorico telesa (prav tam).

2.3 Sklepanje prijateljstev

Prijateljstvo vključuje psihološko povezanost, razvijanje zaupanja, sprejemanje dolžnosti in razumevanje pravil. Vse to pripomore k pridobitvi pozitivne samopodobe in samospoštovanja (Warden in Christie, 2001). Prijatelji so tisti ljudje, ki so ob tebi, ko jih potrebuješ, in ti nudijo čustveno podporo. Vzbuja ti občutek vrednosti in te potrjujejo.

Otroci že v prvih nekaj mesecih kažejo zanimanje za druge otroke z nasmehom in čebljanjem. Nato do tretjega leta prijateljstvo pojmujejo kot trenutno igro ali posojanje igračke, osredinjeno je na fizični prostor oz. objekte. Prava prijateljstva kot dolgotrajni odnos se oblikujejo v zgodnjem otroštvu in kasneje v šoli (Nemec in Krajnc, 2011). Pri vzpostavljanju prijateljstev je potrebna komunikacija, spretnost prevzemanja vlog in empatija. Otroci, ki jim ne uspe navezati prijateljskih odnosov, so pogosto vedenjsko problematični in prav zaradi te

izločenosti jim primanjkuje konkretnih izkušenj v socialnih interakcijah (Warden in Christie, 2001).

2.4 Sposobnost moralnega presojanja

Moralno presojanje je del vsakega kulturno-vrednotnega sistema. Sestavljeno je iz načel in pravil, ki uravnavajo življenje ljudi v družbi in postavljajo kriterije za vrednotenje človeških dejanj (Zupančič, 1997, v Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Z razlago razvoja moralnega presojanja sta se ukvarjala predvsem kognitivna psihologa Jean Piaget in Lawrence Kohlberg. Menila sta, da je moralno presojanje del miselnega razvoja. Piaget (v Nemeč in Kranjc, 2011) moralni razvoj opisuje v treh stopnjah: prednostni stopnji, stopnji moralnega realizma in stopnji moralne vznemirjenosti. Ravno tako opredeljuje tri stopnje Kohlberg (v Nemeč in Kranjc, 2011): prekonvencionalna, konvencionalna in postkonvencionalna. Ravno njegovo delo je zaslužno za dojetanje miselnega razvoja kot temelj moralnega presojanja (prav tam).

Predšolski otroci so običajno na prvem nivoju – prekonvencionalnem, ki temelji na zunanjih kriterijih. Te kriterije zanje postavijo starši. Za otroke do šestega leta starosti imata velikost škode in fizična posledica škode največji vpliv na moralno presojo (Horvat in Magajna, 1987).

Pomembno je, da otroke spodbujamo h kritičnemu sprejemanju moralnih vedenj. Samostojno se morajo odločiti in prevzeti vedenja, za katera menijo, da ustrezajo njihovim kriterijem.

2.5 Prosocialno vedenje

Kavčič in Fekonja (2004) ter Warden in Christie (2001) opredeljujejo prosocialno vedenje kot prostovoljno vedenje, katerega namen je pomagati drugemu oziroma z uporabo lastnih sredstev doseči pozitivne rezultate za nekoga drugega. Pomoč v stiski je pozitivna oblika vedenja, ki je v družbi zaželena (prav tam). Pogosto se uporablja tudi izraz altruizem, ki označuje vsa vedenja, s katerimi pomagamo drugim in za to ne pričakujemo zunanje nagrade (Nastran Ule, 1997).

Musek (1993) izpostavi, da je empatija temelj prosocialnega obnašanja, iz katere izhajajo pozitivne oblike vedenja, kot so: deljenje, dajanje, posojanje, pomoč drugim, nudenje tolažbe, sodelovanje in skrb (prav tam). Iz empatije se torej razvijejo vsa zaželena vedenja.

Povod za prosocialna vedenja malčkov so pogosto egocentrični motivi, saj premišljujejo le o pozitivnih oz. negativnih posledicah svojega vedenja. Vodi jih želja po nagradi ali izogibanje neodobravanja staršev. V zgodnjem otroštvu se motiv spremeni, saj otroci niso več tako egocentrični. Postopno ponotranjenje družbenih norm in vrednot narekuje otrokom, da so dobri do soljudi (Kavčič in Fekonja, 2004).

»Člani otrokove družine predstavljajo model in vir standardov vedenja.« (Papalia in dr., 2001, v Kavčič in Fekonja, 2004: 345) Družina ima kot otrokovo primarno okolje velik pomen tudi pri otrokovem socialnem razvoju. Otroci spremljajo vedenje staršev, sorojencev, vrstnikov, vzgojiteljev in učiteljev ter ga posnemajo, prevzemajo njihove vedenjske vzorce, tako pozitivne kot tudi negativne. Spremljanje in posnemanje vedenja strokovnjaki označujejo za modelno učenje (Musek, 1993).

2.6 Socialno nezaželena vedenja

V nasprotju z dobronamernim vedenjem, kot sta pomoč in skrb, so socialno nezaželena vedenja tista vedenja, ki drugi osebi psihično ali fizično škodujejo (Kavčič in Fekonja, 2004; Warden in Christie, 2001). To so vsa verbalna (zasmehovanje, grožnje, kretnje) in fizična nasilja (vse, kar povzroči telesno poškodbo ali poškodovanje predmetov), zavrnitve in delikventnost (kraja, vandalizem, izsiljevanje). V primeru samoobrambe in samozaščite imajo nekatera nezaželena vedenja lahko tudi pozitiven pomen.

V predšolskem obdobju prevladuje instrumentalna agresivnost⁴, ki proti koncu obdobja upada. Slednja je najpogosteje povezana s prepiri zaradi materialne lastnine (igračice in didaktični pripomočki). Nasprotno pa se stopnjuje verbalno nasilje, katerega krepita razvoj jezika in načini uveljavljanja svoje volje (Nemec in Kranjc, 2011).

Papalia in dr. (2001, v Kavčič in Fekonja, 2004) navajajo, da prihaja do razlik med spoloma pri izražanju nezaželenih vedenj. Dečki se pogosteje neposredno odzovejo na prepire in nesporazume, kar pomeni, da uporabijo telesno nasilje ali verbalne grožnje. Pri deklicah pogosteje opazamo posredna agresivna vedenja, kar pomeni, da škodijo drugim z namerno manipulacijo in razdiranjem vrstniških odnosov (prav tam).

⁴ Instrumentalna agresivnost označuje agresivno dejanje, ki je sredstvo za doseg drugega cilja. V tej obliki agresije ni čustvenega odnosa med udeleženci. Žrtev je ovira do storilčevega cilja (material, status itn.) (Nastran Ule, 1997).

Musek (1993) nas opozori, da se tako agresivno in sebično vedenje kot tudi prosocialno kažejo v mnogih situacijah ter zapletenih oblikah. Veliko dejavnikov je vključenih, kar pomeni, da je nepravilno interpretirati brez ozira na okoliščine, čustva, vključene osebe in njihovo starost. Povsem normalno je, da se otroci v prvem letu starosti in tudi še v drugem fizično odzovejo na njim neugodno situacijo (npr. deček vzame deklici kocko, ona ga udari, ugrizne ali potisne). Zaradi nezmožnosti jezikovne komunikacije se ne moreta dogovoriti, zato uporabljata neverbalno komunikacijo (prav tam).

Warden in Christie (2001) navajata, da morajo tako vzgojitelji in učitelji kot tudi starši vložiti veliko truda za vzdrževanje discipline, vendar opozarjata, da ne smejo prezreti nezaželenih oblik vedenja zgolj zato, ker so nemoteče.

3. SOCIALNE IGRE

3.1 Opredelitev socialnih iger

Socialne igre so igre, s katerimi lahko vplivamo na potek socialnega učenja pri predšolskih otrocih, hkrati pa razvijamo višjo stopnjo socialne občutljivosti (Turnšek, 2004: 27). So torej strategije, ki pripomorejo k razvoju socialnih veščin in čustev posameznika (Ambrož, 2011: 180).

Vsaka socialna igra ima svoj komunikacijski in odnosni namen. Same po sebi niso strokovno zahtevne, vendar z njihovo pomočjo lahko vzgojitelji pridejo do globljih spoznanj in odkritij, ki gradijo njihovo strokovnost (Virk Rode in Belak Ožbolt, 2007: 4). Warden in Christie (2001: 47) dodajata, da tovrstni metodični pristop zavira antisocialno vedenje in proaktivno podpira prosocialno vedenje.

Socialne igre se od navadnih družabnih iger razlikujejo predvsem po tem, da se po končani igri udeleženci pogovarjajo o svojem počutju in doživljanju med samo igro (Virk Rode in Belak Ožbolt, 2007: 3). Torej ni primerno, da jih izvajamo na storilnostni ravni, ampak razmišljamo, kaj se je med igro dogajalo in zakaj.

3.2 Namen in pomen socialnih iger

S. Ambrož (2011) poudarja, da lahko s socialnimi igrami urimo vedenjske spretnosti, ki ohranjajo medvrstniške oz. medosebne odnose. Izboljšamo lahko uspešnost posameznika pri vključevanju v odnose ali preprečimo socialno izoliranost (prav tam).

Splošni cilji socialnih iger so (Ambrož, 2011; Turnšek, 2004):

- izboljšanje kakovosti medvrstniških odnosov – status otroka in dinamika komunikacije,
- izboljšanje socialnih spretnosti, samovrednotenja in zaupanja vase,
- doseganje in nadgrajevanje psihosocialnih kompetenc na področju čustvenega in socialnega razvoja,
- spodbujanje prosocialnega vedenja in moralnega presojanja.

Navedeni cilji nam jasno prikažejo, da socialne igre vplivajo na razvoj socialnih spretnosti. Otroci se skozi igralne situacije vživljajo v čustva in občutja sovrstnikov. Postopoma prevzemajo vodilne ali podrejene vloge v skupini. Pri igrah skupinske identitete morajo otroci za uspešno sodelovanje uporabljati besedno in nebesedno komunikacijo za izražanje svojih predlogov in idej (Turnšek, 2004).

Učiteljem in vzgojiteljem socialne igre predstavljajo sredstvo za vzpostavljanje enakopravnega in neposrednega odnosa z otroki. Ob tem spoznavajo otroke, njihove značilnosti, načine delovanja v skupini, želje, interese in vrednote. Dobro poznavanje otrok in učencev jim omogoča kvalitetno delo (Turnšek, 2004).

3.3 Vrste socialnih iger s konkretnimi primeri

N. Turnšek (2004), J. Virk Rode in J. Belak Ožbolt (2007) delijo socialne igre na pet sklopov na podlagi dinamike doseganja ciljev:

1. Poznavanje sebe in spoznavanje drugih.
2. Upoštevanje edinstvenosti in spoštovanje drugačnosti.
3. Zavedanje, da sta drugačnost in edinstvenost pozitivni.
4. Dojemanje različnosti kot možnosti dopolnjevanja.
5. Spoznavanje, da je medsebojna odvisnost osnova za sodelovanje.
6. Prizadevanje za skupne cilje, ki koristijo vsem.

3.3.1 Uvodne socialne igre – igre predstavljanja in spoznavanja otrok

Otroke spodbujajo k razmišljanju o svojih telesnih in značajskih lastnostih, željah, interesih in posebnostih. Posamezniku omogočijo, da se predstavi skupini, se ob tem sooča s tremo in premaguje strah pred javnim nastopanjem. Nudijo priložnosti za doživljanje uspeha in prispevajo k pozitivni identiteti (Turnšek, 2004; Virk Rode in Belak Ožbolt, 2007). Primer je igra Zeleni krokodil v prilogi 1.

3.3.2 Igre razlik in podobnosti

Tovrstne igre oblikujejo situacije, v katerih otroci prepoznavajo medsebojne razlike in podobnosti. Poleg razlik v videzu začnejo prepoznavati tudi razlike v obnašanju, razmišljanju in načinu odzivanja ter tudi v kulturi, verskem prepričanju in rasni pripadnosti. Slednje

spodbuja otroke k strpni klimi in sproščenosti pri odkrivanju drugačnosti. Igre razlik in podobnosti omogočajo otrokom, da se bolje spoznajo med sabo in tako sklepajo prva prijateljstva. V slednjih nato preizkušajo prosocialna vedenja (lahko tudi socialno nezaželena vedenja) ter si pridobijo konkretne izkušnje o lastnem vedenju in njegovih posledicah. V namišljenih situacijah lahko preizkušajo moralne sodbe in svojo kritičnost (Turnšek, 2004; Virk Rode in Belak Ožbolt, 2007).

Primer je igra Potovanje v deželo v prilogi 1.

3.3.3 Igre skupinske identitete in pripadnosti

V tem sklopu iger otroci preidejo od poudarjanja identitete posameznika k oblikovanju identitete skupine. Na začetku uporabimo igre, skozi katere otroci gradijo medsebojno zaupanje. Nadaljujemo z ustvarjanjem skupinskih izdelkov in s skupnim reševanjem problemskih situacij. Ko so cilji teh iger doseženi, lahko zaključimo z igrami, ki vsebujejo razmislek o pripadnosti.

Tovrstne igre urijo otroke v verbalni in neverbalni komunikaciji. Od otrok zahtevajo izražanje čustev, dogovarjanje, aktivno poslušanje in sprejemanje vodilnih ali podrejenih vlog v skupini (Turnšek, 2004). Primer je igra Znak naše skupine v prilogi 1.

3.3.4 Igre sodelovanja

Aktivnosti iz sklopa iger sodelovanja temeljijo na boljšem razumevanju tekmovalnih in sodelovalnih odnosov. Otrokom omogočijo, da spoznajo skupinsko delo kot prijetno in zanimivo. Ob tem si gradijo sposobnosti timskega dela, ki so: dogovarjanje, načrtovanje, razdelitev dela in vlog, vključitev vseh v skupini in načini dobre komunikacije. Različna sestava skupin ponuja spoznavanje različnih otrok in vzpostavljanje odnosov z njimi. Nudenje pomoči in solidarnost sta stranska produkta, ki nastaneta nenačrtovano (Turnšek, 2004; Virk Rode in Belak Ožbolt, 2007). Primer je igra Skupaj gradimo v prilogi 1.

3.3.5 Igre reševanja konfliktnih situacij

Igre reševanja konfliktov zagotavljajo otrokom možnosti za pogovor o sporih in problemskih situacijah in jih spodbujajo k razmišljanju za rešitev. Pomembno je, da jih usmerjamo k iskanju nenasilnih rešitev. Ob tem se otroci dogovarjajo, iščejo sporazume, predstavljajo svoja

stališča, popuščajo (Turnšek, 2004; Virk Rode in Belak Ožbolt, 2007). Primer je igra Kaj bi storil v prilogi 1.

3.4 Socialne igre v vrtcu

Socialne igre so eden od metodičnih pristopov, ki združujejo igro s humorjem, kar je ključnega pomena za uspešno socialno učenje in vsakdanje življenje otrok. V vrtcu se otroci prvič srečajo z vrstniki, z njimi preživljajo polovico dneva in ob tej interakciji se začnejo oblikovati medsebojni odnosi. S kreiranjem situacij, problemov ali izzivov, ki zahtevajo uporabo socialnih spretnosti, spodbujamo pri otrocih oblikovanje lastne identitete in izboljšanje komunikacije (Ambrož, 2011; Turnšek, 2004).

Socialne igre niso navadne družabne igre. Z izvajanjem socialnih iger skušamo doseči višjo stopnjo socialne občutljivosti, razvoj socialnih spretnosti in vplivati na kakovost medvrstniških odnosov. Pravila in potek prilagajamo ali spreminjamo, da usmerimo dogajanje v želeno smer. Nasprotno pa družabne igre težijo k tekmovanju, izločanju in nekemu, ki je slabo sprejet v skupini, nudijo še manj možnosti za sodelovanje. Izvajajo se pretežno na storilnostni ravni in ne omogočajo napredovanja na socialnem področju (Turnšek, 2004: 27).

J. Virk Rode in J. Belak Ožbolt (2007: 3) opozarjata, da se je pri socialnih igrah potrebno zavedati naslednjega:

- Igre je potrebno izbrati na podlagi sistematičnega opazovanja in poznavanja značilnosti skupine (dinamika interakcij, odnosi med posamezniki, konflikti).
- Otrok se mora prostovoljno odločiti za vključitev v igro.
- Vzgojitelj ne le vodi igre, ampak se jih tudi igra, je enakovreden član skupine.
- Vzgojitelj si mora beležiti opažanja pri otrocih in o samem dogajanju v skupini, ker to omogoča boljše poznavanje otrok.
- Upoštevanj morata biti pravica do zasebnosti in pravica do drugačnosti.
- Cilji posameznih iger morajo biti jasno opredeljeni za dosego sprememb na ravni socialnega razvoja.

- Po vsaki izvedbi razmislimo in se pogovorimo o samem dogajanju, počutju in doživljanju.

Zgoraj opisane socialne igre vplivajo na odnosno učenje. Skozi tovrstne dejavnosti se tako odrasli kot tudi otroci soočajo z lastno vlogo v skupini in s svojim vedenjem v določenih psihosocialnih situacijah. S. Ambrož (2011), N. Turnšek (2004), J. Virk Rode in J. Belak Ožbolt (2007) poudarjajo, da so socialne igre primerne tudi za predšolske otroke, zato bom v empiričnem delu preverila, v kolikšni meri to drži.

4. OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI

Socialne igre se najpogosteje uporabljajo v izobraževalnih institucijah. N. Turnšek (2004) in S. Ambrož (2011) pa poudarjata, da so primerne tudi za predšolske otroke, ker jim nudijo konkretne izkušnje v socialnem prostoru in socialni situaciji. Izbrati jih moramo ob upoštevanju zmožnosti otrok.

V diplomskem delu bom izpostavila socialne igre kot koristno metodo za urjenje socialnih spretnosti tudi v vrtcu in ne le pri šolskih otrocih. L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (2004) ter Papalia in dr. (2003) opredeljujejo začetke socialnega razvoja že v obdobju malčka, intenzivneje pa nato v obdobju zgodnjega otroštva. V vzgojno-izobraževalnih zavodih se predšolski otroci srečujejo s sovrstniki in z njimi bivajo približno polovico dneva. Neizogibno je, da se med njimi vzpostavljajo prijateljstva, konflikti, sodelovanja, komunikacija. S pravo izbiro metod dela lahko strokovni delavci vrtca pripomoremo k razvijanju socialnih veščin.

Namen moje raziskave je izvedba socialnih iger iz vseh petih sklopov. Z raziskavo želim ugotoviti, katere socialne igre so primerne za predšolske otroke in na kaj moramo biti pozorni pri njihovem izvajanju. Ob izvajanju bom opazovala doseganje ciljev posameznih iger in odzive otrok.

4.1 Hipoteze

H1: Igre predstavljanja in spoznavanja otrok so primerne za otroke od 2. do 6. leta, ker so sposobni ločevati med seboj in drugimi.

H2: Igre razlik in podobnosti so primerne za otroke od 3. do 6. leta, ker je njihov besednjak že dovolj razvit, da so zmožni pripovedovati oz. prepoznavati svoje lastnosti in lastnosti drugih.

H3: Igre skupinske identitete in pripadnosti so primerne za otroke od 4. do 6. leta, ker v tej starosti otroci presežejo egocentrizem, hkrati se povečujejo verbalne in fizične interakcije med njimi.

H4: Igre sodelovanja so primerne za otroke od 4. do 6. leta starosti, ker med njimi že poteka dogovarjanje ter prilagajanje skupini.

H5: Igre reševanja konfliktov so primerne za otroke od 5. do 6. leta zaradi zmožnosti jasnega izražanja (ki ga omogoča bogatejši besednjak), razumevanja moralnih pravil in zavzemanja perspektive drugega.

METODA

4.2 Vzorec

V raziskavo sem vključila 59 otrok iz Vrtca Čebelica. Od tega je bilo 14 otrok starih 2–3 leta, 21 otrok 3–4 leta in 24 otrok starih 5–6 let.

4.3 Merske tehnike in instrumenti

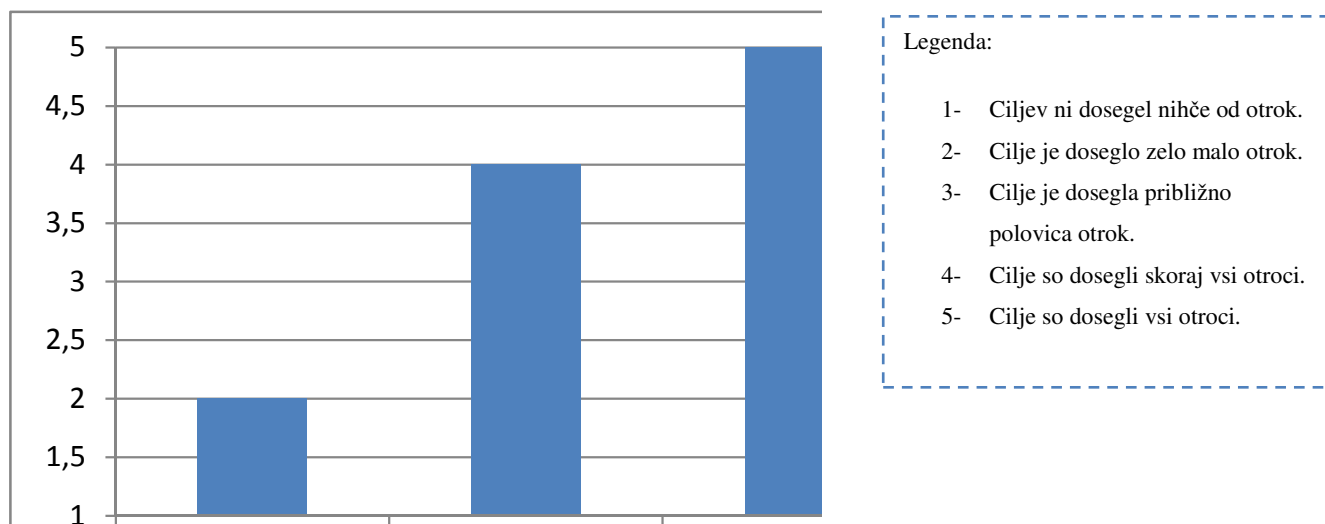
Rezultate sem pridobila z izvajanjem konkretnih socialnih iger, opazovanjem vedenja otrok in ocenjevanjem doseganja ciljev. Za ocenjevanje sem uporabila vnaprej pripravljeno ocenjevalno lestvico, na kateri so bili zapisani cilji posameznih sklopov iger.

4.4 Postopek zbiranja in obdelave podatkov

V vrtcu Čebelica sem se predhodno dogovorila z vzgojiteljicami, da so mi omogočile izvajanje socialnih iger v njihovih oddelkih. V vsakem oddelku sem izvedla pet iger (iz vsakega sklopa eno). Na prvih srečanjih sem izvedla igre spoznavanja, nato ostale. Po vsaki izvedeni igri sem na ocenjevalni lestvici označila, koliko otrok je razumelo navodila, se ravnalo v skladu z njimi in doseglo predvidene cilje igre. Pridobljene rezultate sem kvantitativno obdelala ter prikazala na grafih.

5 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

5.1 Igre predstavljanja in spoznavanja

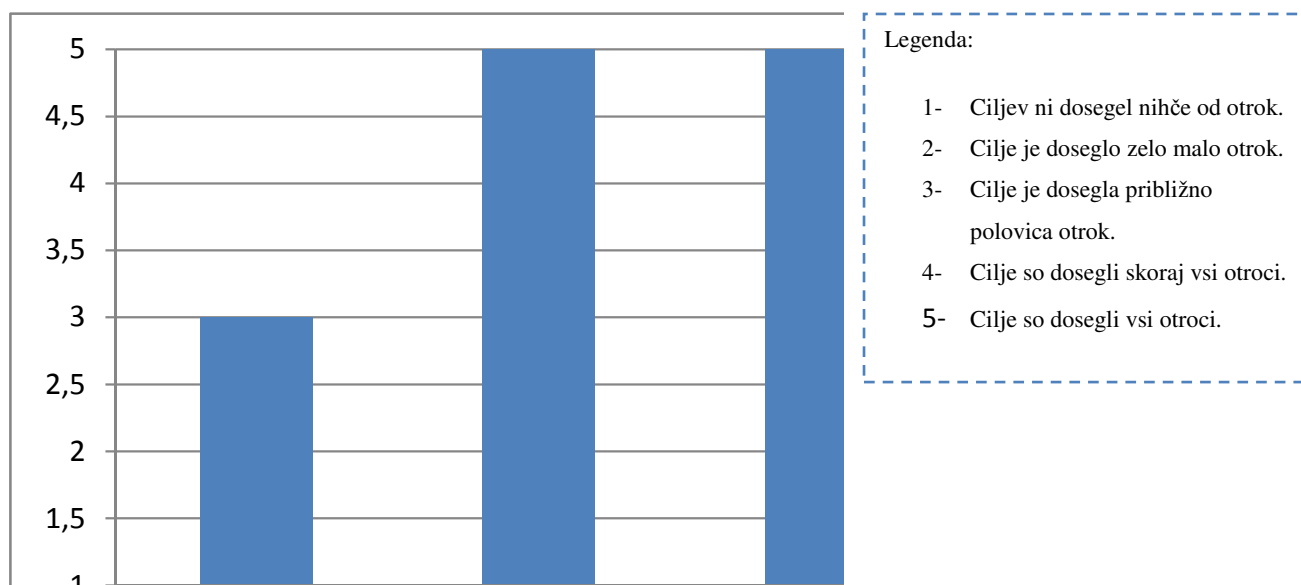

Graf 1: Igre predstavljanja in spoznavanja

Za izvedbo socialne igre *Zeleni krokodil* pri otrocih, starih 2–3 leta, sem potrebovala malo več časa, saj so bili otroci sramežljivi. Cilje igre je osvojilo zelo malo otrok. Opazno je bilo, da so igro razumeli le tisti, ki so bili stari skoraj 3 leta in so imeli bogatejši besednjak. Mlajši otroci niso bili zainteresirani, pokazali so nezanimanje. Slednje povezujem s tem, da je besednjak otrok pri 2 letih zelo skromen. Opaziti je bilo mogoče tudi različne tipe značajev – nekateri so bili bolj odprti in neboječi, medtem ko so drugi izkazovali večjo mero nezaupanja do nepoznanih oseb. Slednje potrjuje, da otroci do tretjega leta starosti premagujejo krizo samostojnosti nasproti občutku sramu in dvoma (Papalia in dr. 2003).

Otroci med 3. in 4. letom starosti so cilje socialne igre *Ime z gibom* dosegli v večini. Ravno tako otroci, stari od 5–6 let, pri igri *Majhne igrače, ki veliko pomenijo*. Oboji so razumeli navodila in se ravnali v skladu z njimi. Njihov besednjak jim je omogočal, da so se predstavili in povedali nekaj o sebi. Nezaupanja v teh dveh skupinah nisem občutila.

5.2 Igre razlik in podobnosti

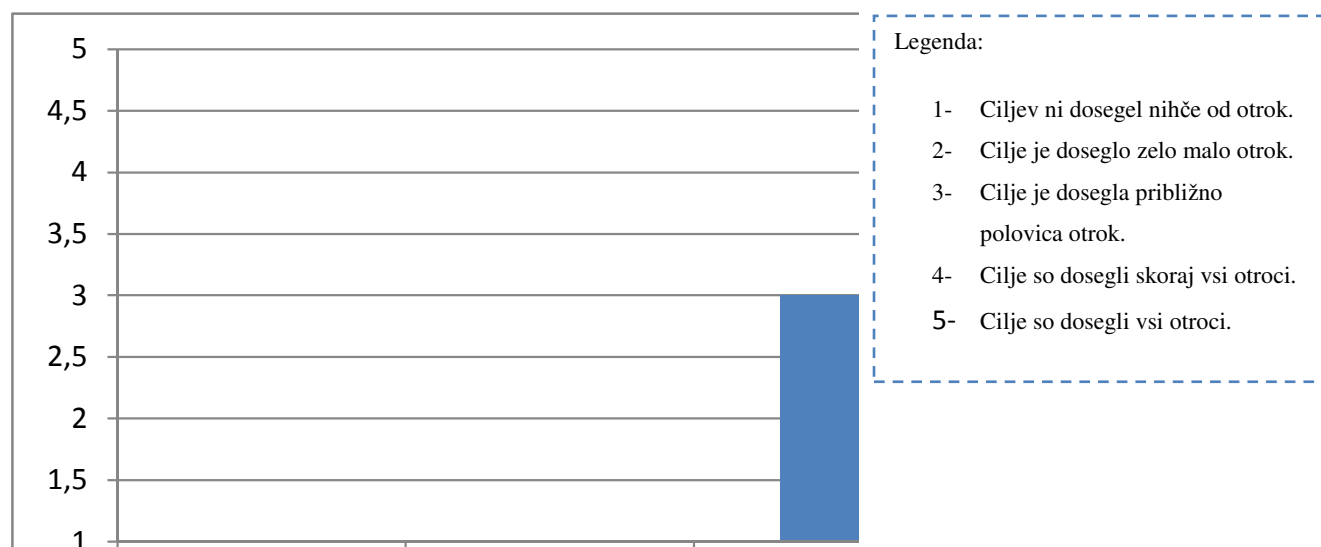
Graf 2: Igre razlik in podobnosti

Pravila socialne igre *Kdo se skriva spodaj* je razumela približno polovica otrok, starih 2–3 leta. Sodelovali so otroci, ki so bili stari več kot dve leti, mlajši so samo opazovali ali se skrivali. Pri ugotavljanju, kdo je pod odejo, niso sodelovali.

Otroci od 3. do 4. leta so v večini dosegli cilje socialne igre *Potovanje v deželo*. Prepoznavali so svoje fizične lastnosti (barvo oblačil, gumbe, dolžino las) in lastnosti drugih ter se pri tem pravilno razvrstili (prepoznali so simbole). Posmehovanja ali norčevanja med njimi nisem zasledila, ker ti otroci še nimajo predsodkov.

Z najstarejšimi predšolskimi otroki sem izvedla socialno igro *Izgubljeni otrok*. Vsi otroci so dosegli cilje igre, razumeli so navodila in ravnali v skladu z njimi. Prepoznavali so svoje fizične lastnosti (predvsem značilnosti las, obleke in obutve) in fizične lastnosti drugih otrok. Tudi med njimi ni bilo nikakršnega posmehovanja ali norčevanja. Suvereno so prevzemali vloge, ki jih je zahtevala igra, in se v njih vživeli.

5.3 Igre skupinske identitete in pripadnosti

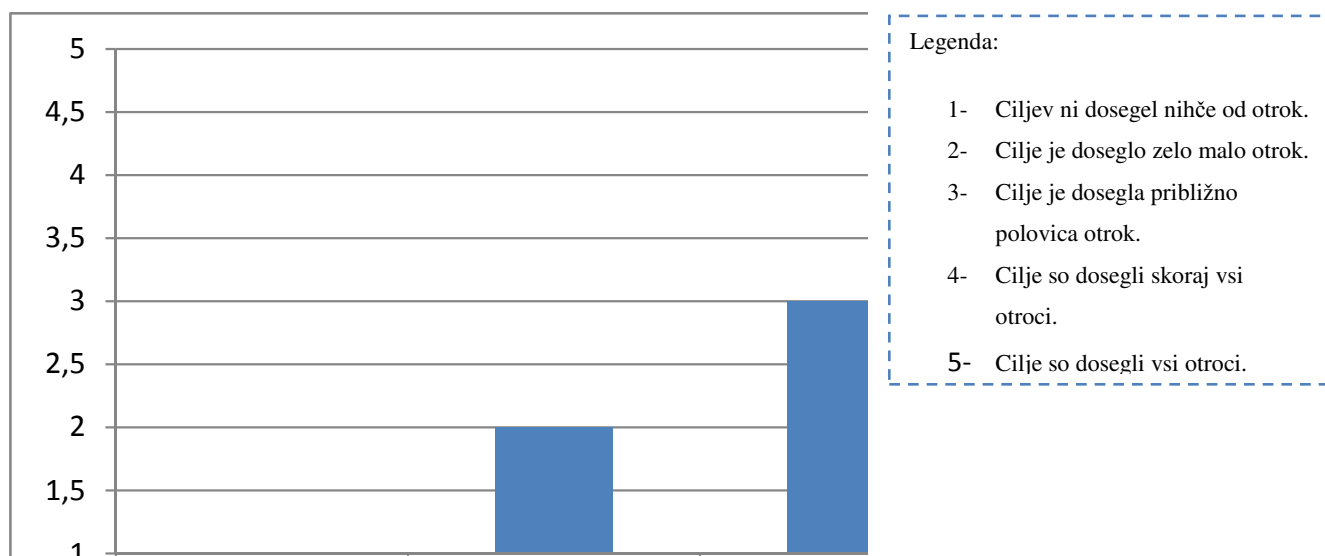

Graf 3: Igre skupinske identitete in pripadnosti

Cilji socialnih iger skupinske identitete in pripadnosti so bili prezahtevni za otroke od 2. do 4. leta, saj jih je doseglo zelo malo otrok. Predpostavljam, da navodil niso razumeli, saj niso ravnali v skladu z njimi. Ob opazovanju nisem dobila občutka, da otroci čutijo pripadnost skupini. Delovali so individualno, med njimi ni bilo dogovarjanja ali sodelovanja. Bili so le kratkotrajni stiki. Slednje lahko povežemo z egocentričnostjo, ki otroke spremlja v obdobju malčka, nekatere pa tudi dlje (Zupančič in Kavčič, 2007). Igra je torej predvsem individualna in konstrukcijska (prav tam).

Polovica otrok, starih od 5 do 6 let, je dosegla cilje socialne igre *Znak naše skupine*. Pri njih sem opazila dogovarjanje, a tudi veliko konfliktov. Vsak je želel uveljaviti svoje želje in ideje, še večjo težavo pa jim je predstavljal skupni list papirja. L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (2001) navajata, da se v obdobju zgodnjega otroštva vse pogosteje pojavlja sodelovalna igra, odnosi med otroki postajajo bolj dolgotrajni in komunikacija doseže višji nivo (bogatenje besednjaka in kompleksnost jezika). Moji rezultati to tudi potrjujejo.

5.4 Igre, ki učijo sodelovati

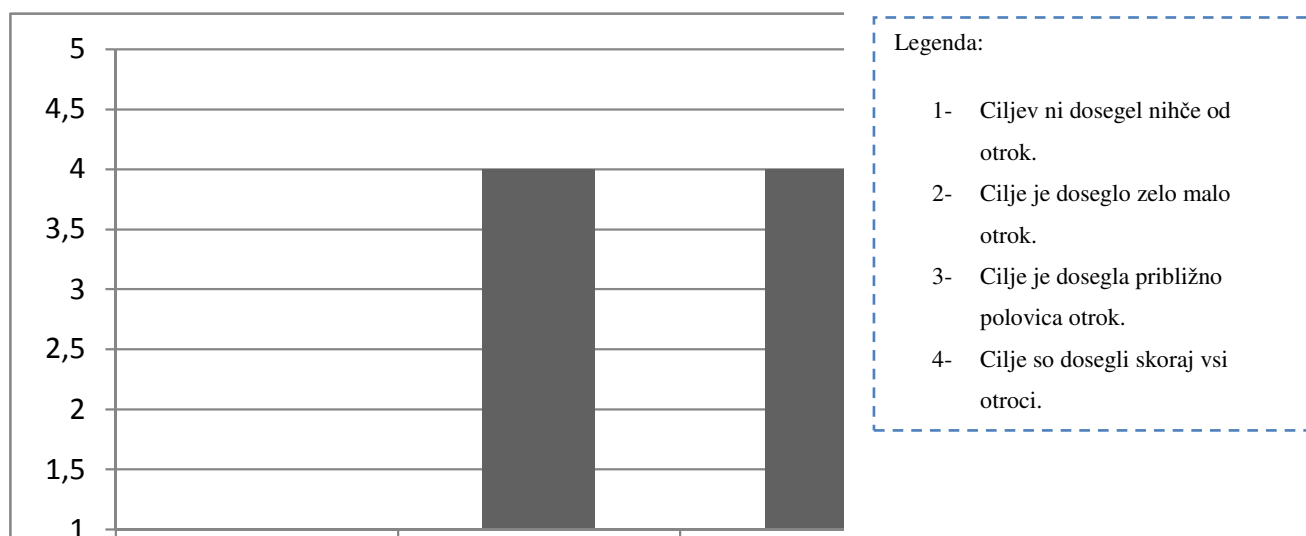

Graf 4: Igre, ki učijo sodelovati

Socialne igre, ki učijo sodelovati, so bile prezahtevne za otroke od 2. do 4. leta, saj niso dosegali zastavljenih ciljev. Delovali so pretežno individualno, niso stremeli k skupinskim interesom. Potrebovali so veliko usmerjanja in vodenja odrasle osebe. Kot že omenjeno, je za to starost značilna egocentričnost, ki ovira dogovarjanje in prizadevanje za skupni cilj.

Približno polovica otrok od 5. do 6. leta starosti je dosegla cilje socialne igre *Pripovedujemo zgodbo skupaj*. Tudi pri njih je bilo moč opaziti individualno usmerjenost, vendar manj kakor pri mlajših. Nekateri so pokazali pripadnost skupini in težnjo k skupnemu cilju, ostali pa so sledili bolj lastnim željam in idejam. Tovrstne igre so primerne za njihovo starost, saj bodo ob večkratnem ponavljanju pripomogle k boljšem sodelovanju pri prizadevanju za skupni cilj.

5.5 Igre reševanja sporov

Graf 5: Igre reševanja sporov

Z otroki med 2. in 3. letom starosti sem izvedla socialno igro *Ena zgodba dva konca*. Izstopali so najstarejši otroci, ki so bili stari skoraj tri leta, saj so znali povedati, kaj je prav in kaj narobe, ostali so pravljično le poslušali. Potrebovali so veliko spodbude in konkretizacije.

Otroci, stari od 3 do 4 leta, so cilje socialne igre *Kaj bi storil* dosegli v večini. Ob pogovarjanju o situacijah so se vživeli v pripovedovanje, iskali so nenasilne rešitve in prepoznavali agresivno vedenje, zato sklepam, da so se že zmožni vživljati v perspektivo drugega. Razvit imajo občutek empatije.

Socialno igro *Daj – dam* sem izvedla z otroki, starimi od 5 do 6 let. Pri njih je bilo moč opaziti več komunikacije, pomoči in sodelovanja. Prevzemali so podrejene in vodilne vloge (izvor konfliktov). Nekateri so potrebovali malo več spodbude. Približno trije otroci so izstopali s svojo nebesedno komunikacijo. Z gibi in kretnjami so zelo dobro ponazorili, kaj si želijo. Rezultati dokazujejo, da otroci, stari od 5 do 6 let, že uporabljajo sposobnosti, potrebne za timsko reševanje nalog, kot so dogovor, načrtovanje in delitev vlog.

5.6 Preverjanje hipotez

Prvo hipotezo, ki pravi, da so igre predstavljanja in spoznavanja otrok primerne za otroke od 2. do 6. leta, ker so sposobni ločevati med seboj in drugimi, lahko potrdim le deloma. Otroci, stari od 2 do 3 leta, so cilje igre predstavljanja in spoznavanja dosegli v zelo malem številu. Otroci od približno tretjega leta naprej so razumeli navodila in v večini dosegali zastavljene cilje. Sklepam lahko, da je bila igra za otroke do 3. leta prezahtevna zaradi skromnega besednjaka. Za otroke od 3. leta naprej so tovrstne igre bolj primerne, saj je njihov besednjak večji.

Drugo hipotezo, ki pravi, da so igre razlik in podobnosti primerne za otroke od 3. do 6. leta starosti zaradi hitrega razširjanja besednjaka in zmožnosti pripovedovanja oz. prepoznavanja lastnosti sebe in drugih, lahko potrdim. Otroci so cilje igre razlik in podobnosti dosegli v večini. Razumeli so navodila in igro sproščeno izvajali. Predstavljala jim je zabavo in izziv. Sklepam, da so tovrstne igre za njih primerne.

Glede na rezultate raziskave lahko potrdim tretjo hipotezo, ki pravi, da so igre skupinske identitete in pripadnosti za otroke od 4. do 6. leta primerne zaradi preseženega egocentrizma ter povečanja verbalnih in fizičnih interakcij med njimi. Starejši otroci so v večjem številu dosegali zastavljene cilje kot mlajši. Lahko trdim, da otroci od tretjega leta naprej vse več komunicirajo med sabo in se dalj časa igrajo skupaj.

Četrto hipotezo, ki pravi, da so igre sodelovanja primerne za otroke od 4. do 6. leta zaradi dogovarjanja in prilagajanja med njimi, lahko delno potrdim, saj sem pri izvajanju iger sodelovanja opazila dogovarjanje, vendar ne pri vseh otrocih. Glede na to, da je polovica otrok dosegla cilje, lahko trdim, da so nekateri že zmožni dogovarjanja in prilagajanja socialnemu partnerju.

Peto hipotezo, ki pravi, da so igre reševanja konfliktov primerne za otroke od 5. do 6. leta zaradi jasnega izražanja, razumevanja moralnih pravil in zavzemanja perspektive drugega, lahko potrdim, saj so otroci cilje dosegli v večini. Sklepam, da so sposobni razumeti moralna pravila in se postaviti v perspektivo drugega.

SKLEP

Na podlagi pridobljenih rezultatov ugotavljam, da so socialne igre primerne za predšolske otroke. Upoštevati je potrebno njihovo stopnjo razvoja in individualne značilnosti. Za malčke (2–3 leta) so primerne igre spoznavanja in igre razlik in podobnosti, potrebno jih je le malo prilagoditi in večkrat izvajati. Igre skupinske identitete in pripadnosti ter igre sodelovanja pa so za njih neprimerne, saj njihove povprečne razvojne značilnosti še ne omogočajo medsebojnega sodelovanja in timskega dela. Igre reševanja sporov so izvedljive, če temeljijo na konkretnih situacijah in ne na namišljenih (zgolj pogovor).

Otroci od 3. do 4. leta starosti so dosegali cilje iger spoznavanja, razlik in podobnost ter iger reševanja sporov. Razumeli so navodila in ravnali v skladu z njimi. Besedni zaklad jim je omogočal medsebojni pogovor. Pri pogovoru o nudenju pomoči so izražali skrb in nizali rešitve, kar nakazuje na razvoj empatije. Pri igrah skupinske identitete in igrah sodelovanja je bilo njihovo doseganje ciljev zelo nizko, kar povežujem s premagovanjem egocentričnosti. Sodelovanja med njimi so bila kratkotrajna in niso temeljila na skupnem cilju.

Otroci med 5. in 6. letom starosti niso imeli skoraj nikakršnih težav pri igrah spoznavanja, igrah razlik in podobnosti ter igrah reševanja sporov. Nasprotno so jim igre skupinske identitete in igre sodelovanja predstavljale večjo težavo. Težko so popustili pri svoji ideji, poslušali drugega, ustvarjali kompromise in bili potrpežljivi. Menim, da so te igre za njih primernejše, saj jim predstavljajo izziv, s pogostejšim izvajanjem) pa bi se povečale njihove zmožnosti dogovarjanja in sodelovanja.

Rezultati raziskave nam prikazujejo, da so socialne igre izvedljive tudi v vrtcu. Menim, da so zelo koristne, saj pripomorejo k razvijanju socialnih veščin in spretnosti, ki jih bodo otroci potrebovali v življenju. Pri otrocih do tretjega leta je potrebno narediti določene prilagoditve iger, da so primerne za njihovo razvojno stopnjo.

Ena izmed vzgojiteljic je opazovala otroke med mojim izvajanjem iger. Po končani izvedbi je dejala, da je bilo za njo zelo zanimivo biti zunanji opazovalec, saj je pri otrocih opazila vedenja, ki jih do tedaj ni. V novih situacijah so se otroci drugače vedli kot sicer. Sramežljivi so sodelovali, tisti, ki radi prevzemajo vodilne vloge, pa so imeli težave s podrejanjem.

Izpostavila je tudi, da je bilo med igrami vidno tako prosocialno vedenje kot tudi socialno nezaželeno vedenje.

Kljub temu da sem izbirala igre glede na lastna predvidevanja o primernosti za določeno starost, bi bilo bolje, da bi enake igre izvedla z različno starimi otroki. S tem bi ugotovila, katere cilje so dosegli le starejši in katere tudi mlajši otroci. Raziskava je bila omejena na en primer igre iz vsakega sklopa in enega ocenjevalca.

Zelo zanimivo bi bilo opazovanje socialnih spretnosti in veščin otrok pri dejavnostih dnevne rutine in med igranjem ter si opazovanja beležiti, nato pa z otroki izvajati socialne igre daljše časovno obdobje z upoštevanjem vseh načel teh iger. Na koncu bi ponovili opazovanje vedenja otrok in opaženo primerjali z začetnim. Na ta način bi preverili, v kolikšni meri socialne igre vplivajo na socialno kompetentnost in vedenje otrok.

LITERATURA

- Ambrož, S. (2011). *Sodelovalne igre v vrtcu*. V: Željznov Seničar, M. in Šelih, E., (Ur.), *Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka*. Zbornik. Ljubljana: MiB d. o. o.
- Brazelton, B., (1999). *Otrok: Čustveni in vedenjski razvoj vašega otroka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Horvat, L. in Magajna, L. (1987). *Razvoja psihologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kamenov, E. (1987). *Predšolska pedagogika*. Pridobljeno 18. 9. 2012 s <http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.studij.slo5.net%2Fdokumenti%2Fpredsolskapedagogika.doc&ei=yoVYUNm3JYmHswbM54FI&usg=AFQjCNFN TdAincR4OEtvd5rDCixQsbK2UQ&sig2=k3p333MCLUk0-0HvYTGF6w>
- Kavčič, T. in Fekonja, U. (2004). *Čustveni razvoj v zgodnjem otroštvu*. V: Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (Ur.), *Razvojna psihologija* (334–349). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L. (2001). *Otrok v vrtcu. Priročnik h kurikulu za vrtce*. Maribor: Obzorja.
- Marjanovič Umek, L. (2002). *Razvojna psihologija kot izziv predšolski vzgoji v vrtcu*. V: *Sodobna pedagogika*, 3, 53/199. Pridobljeno 19. 9. 2012 s http://www.sodobna-pedagogika.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1452&Itemid=69.

- Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2001). *Psihologija otroške igre*. Pridobljeno 19. 9. 2012 s <http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.studij.slo5.net%2Fdokumenti%2Fpsihologijaotroskeigre.doc&ei=SodZUKDZPIfssgbMroDYDQ&usg=AFQjCNFgdC5ZErESd2t04nu2em8qtx5-EA&sig2=3OmYTWPCsi7SjnWkDo6fSQ>
- Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2004). *Socialni in moralni razvoj v zgodnjem otroštvu*. V: Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (Ur.), *Razvojna psihologija* (363–381). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Metelko Liseč, T. (2004). Socialne veščine – orodje za večjo socialno uspešnost. *Socialna pedagogika*, 1, 97–112.
- Musek, J. (1993). *Psihologija: Človek in družbeno okolje*. Ljubljana: Educy.
- Nastran Ule, M. (1997). *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Nemeč, B. in Kranjc, M. (2011). *Razvoj in učenje predšolskega otroka*. Ljubljana: Grafenauer založba.
- Papalia, E. D., Wendkos Olds, S. in Duskin Feldman, R. (2003). *Otrokov svet: Otrokov razvoj od spočetja do mladostništva*. Ljubljana: Educy.
- Rich Harris, J. (2007). *Otroka oblikujejo vrstniki: Sporočilo za starše, ki precenjujejo svoj vpliv*. Ljubljana: Orbis.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno 3. 9. 2012 s <http://bos.zrcsazu.si/sskj.html>.
- Sunderland, M. (2008). *Znanost o vzgoji*. Radovljica: Didakta.

- Toličič, I. in Smiljanič, V. (1979). *Otroška psihologija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Turnšek, N. (2004). *Socialne igre kot metodični pristop v izobraževanju za kulturo miru in človekove pravice*. Ljubljana: Interno gradivo.
- Virk Rode, J. in Belak Ožbolt, J. (2007). *Razred kot socialna skupina in socialne igre*. Pridobljeno 12. 9. 2012 s http://uciteljska.net/ucit_search_podrobnosti.php?id=2281
- Zupančič, M. (2004). *Socialni razvoj dojenčka in malčka*. V: Marjanovič Umek in Zupančič (Ur.), *Razvojna psihologija* (255–277). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Zupančič, M., Gril, A. in Kavčič, T. (2001). *Socialno vedenje in sociometrični položaj predšolskih otrok v vrtcu*. V: Psihološka obzorja, 10, 2, (67–88).
- Zupančič, M. in Kavčič, T. (2007). *Otroci od vrtca do šole: razvoj osebnosti in socialnega vedenja ter učna uspešnost prvošolcev*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Warden, D. in Christie, D. (2001). *Spodbujanje socialnega vedenja: dejavnosti za spodbujanje prosocialnih medosebnih spretnosti in vedenja*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.

Priloga 1

Primeri socialnih iger.

IGRE PREDSTAVLJANJA, SPOZNAVANJA

ZELENI KROKODIL (2–3 leta)

- Cilj: Otrok pove svoje ime na zanimiv način.
- Potek: Otroci sedijo v krogu. Nekdo v skupini pove svoje ime in reče sosеду: »Ti si zeleni krokodil.« Ta otrok pove, da on ni zeleni krokodil, svoje pravo ime in sosednjemu otroku reče, da je zeleni krokodil. Tako naprej poteka igra, dokler se vsi ne predstavijo.
- Opomba: Pomembno je, da se otroci pogledajo v obraz. Igra zahteva precejšnjo zbranost. V primeru, da si kdo ne zapomni imena, mu pomagamo. Pri igri velja nenapisano pravilo: nisi neumen, če si ne zapomniš imen, kajti pri socialnih igrah ni izpadanja in kaznovanja napak. Poudarek je na spodbujanju, pomoči in sodelovanju.

IME Z GIBOM (3–4 leta)

- Cilj: Otrok predstavi sebe z imenom in gibom.
- Izvedba: Vsak se predstavi tako, da pove svoje ime, pri tem pa naredi gib, ki ga zatem vsi ponovijo.

MAJHNE IGRAČE, KI VELIKO POMENIJO (5–6 let)

- Cilj: Otroci pripovedujejo o izbranem predmetu, svojih občutjih in doživetjih.
- Izvedba: Sedimo ali stojimo v krogu. Vodja strese v sredino kroga kupček različnih predmetov ali igrač. Otroke prosi, da si igrače dobro ogledajo. Nato si vsak otrok izbere svojo in si jo dobro ogleda, otipa ... Pokaže jo drugim otrokom. Zatem ga prosimo, da nam pove, zakaj je izbral prav to igračo in na kaj ga predmet – igrača spominja.
- Opomba: Izkušnje kažejo, da so prav nefunkcionalni predmeti in predmeti nedoločljive oblike (npr. luknjičast kamen, abstraktna slika ...) izjemno zanimiva spodbuda za pripovedovanje predšolskih otrok.

IGRE RAZLIK IN PODOBNOSTI

KDO SE SKRIVA SPODAJ (2–3 leta)

- Cilj: Otrok prepozna, kdo v skupini manjka.
- Izvedba: Otroci tečejo po prostoru; na znak tamburina ali bobna ležejo na tla, zaprejo oči, vzgojiteljica pa enega pokrije z rjuho. Ostali ugibajo, kdo se skriva spodaj.

POTOVANJE V DEŽELO (3–4)

- Cilj: Vsak otrok prepozna fizične in psihične lastnosti pri sebi ter se ustrezno razvrsti.
- Izvedba: Vzgojiteljica v igralnici ali na dvorišču označi nekaj krogov, ki predstavljajo različne dežele. Cela skupina potuje od dežele do dežele in v vsaki ostane nekaj otrok z določenimi značilnostmi. Najbolje je, da na kartone narišemo simbole, na primer dežela otrok z modrimi očmi, dežela otrok s temnimi lasmi, dežela deklic, dežela dečkov, dežela otrok s pegami ... Ko se razporedijo, se otroci s skupnimi lastnostmi na nek način pozdravijo, opravijo kakšno skupno nalogo. V vlak se večkrat vračajo in se večkrat razvrščajo glede na različne kriterije.

IZGUBLJENI OTROK (5–6 let)

- Cilj: Otrok prepozna in opiše fizične lastnosti sovrstnika.
- Izvedba: Eden od otrok igra vlogo policista, drugi otrok pa starša otroka, ki se je izgubil. Ta prosi policista, da mu pomaga najti otroka. Policist ga sprašuje, kakšen je ta otrok. Starš opisuje otroka, ostali otroci pa ugotavljajo, kateri otrok je izgubljen. Vloge se zamenjajo.

IGRE SKUPINSKE IDENTITETE IN PRIPADNOSTI

MOJA SKUPINA (2–3 leta)

- Cilj: Otrok se razvrsti v skupino in sodeluje pri petju.
- Izvedba: V igralnici oblikujemo dve do tri postaje z narisanim simbolom (npr. deklice : dečki, dolgi : kratki lasje, otrok ki ima v roki kocko : tisti, ki je nima ...) Postaje si z otroki najprej ogledamo in se pogovorimo o njih, nato otroke spodbudimo, da ugotovijo, h kateri postaji spadajo. Po potrebi otrokom pomagamo in jih usmerjamo.

V eni skupini je vzgojiteljica, v drugi pomočnica. Ko so skupine oblikovane, zapojejo pesem, zaplešejo ...

SIAMSKI DVOJČKI (3–4 leta)

- Cilj: Otrok skrbno vodi sovrstnika, le-ta pa vzpostavi zaupanje do tistega, ki vodi.
- Izvedba: Vsak otrok si izbere svoj par. Otroci iz skupine A vodijo po prostoru otroka iz skupine B, ki ima zaprte oči. Otroci, ki so "slepi", primejo svojega vodjo in se prepustijo vodenju. Otrok, ki vodi, mora biti previden. Igra se odvija v tišini. Kasneje pari zamenjajo vloge.
- Opombe: Spoštujemo različno pripravljenost otrok na dotik in bližino drugega. Po končani igri se posedejo v krog in se pogovorijo o tem, kako so se počutili kot slepci in kako kot vodje. Za dober potek je nujna tišina.

ZNAK NAŠE SKUPINE (5–6 let)

- Cilj: Otroci sodelujejo v skupini.
- Izvedba: Otroci rišejo znak svoje skupine; predstavljajo si, da gredo skupaj na taborjenje in da morajo imeti znak, po katerem jih bodo prepoznali. Lahko imamo nekaj manjših podskupin, ki rišejo svoj znak. Razgovor usmerjamo v ugotavljanje povezanosti simbolov (znakov) z našimi osebnimi – individualnimi – ter skupinskimi potrebami in željami. Risbe nastajajo toliko časa, da so zadovoljni vsi člani skupine. Vzgojiteljica nato vzame risbo prve skupine in jo pokaže drugim. Ti imajo možnost dati risbi ime; nizajo asociacije (poskušajo se spomniti, na kaj jih risba spominja); imena zapisujemo na rob risbe. Skupina dobi nato svojo risbo nazaj in si izbere ime, ki ji je najbolj všeč. Če jim ni nobeno, lahko izberejo svojega. Postopek ponovimo za vse podskupine. Na koncu otroci izberejo znak, ki predstavlja celotno skupino. Ta je lahko nekakšna 'kompilacija' več znakov, lahko pa nastane popolnoma nov simbol. Na podoben način kreiramo tudi ime skupine.

IGRE, KI UČIJO SODELOVATI

SKUPAJ GRADIMO (2–3 leta)

- Cilj: Otroci v dvojici, trojici gradijo hišo.
- Izvedba: Otroke razporedimo za mizo in jih spodbujamo, da skupaj sestavijo hišo, vrtec, trgovino ... iz kock. Stremimo k navajanju na pomoč in sodelovanje.

Vzgojiteljica jih vodi in usmerja, naenkrat ima lahko največ dve skupini, da jim lahko pomaga. Ko je izdelek končan, ga skupina pokaže ostalim otrokom.

NAŠA SKUPNA RISBA (3–4 leta)

- Cilj: Otrok sodeluje s sovrstniki, se prilagaja, prispeva svoj delež k skupinski kreaciji.
- Potek: Otroke razdelimo v skupine (največ 4 člani), njihova naloga je ustvariti skupno risbo na določeno temo, zgodbo, aktualno dogajanje v skupini, nadaljevanje že obstoječega elementa. Pomembno je, da je risba kot celota in ne kot list, razdeljen na 4 dele.

PRIPOVEDUJEMO ZGODBO SKUPAJ (5–6 let)

- Cilj: Otrok enakovredno sodeluje pri nastajanju skupne zgodbe, ima možnost podati svoj predlog, ki je upoštevan.
- Izvedba: Vzgojiteljica ali otrok vzame platneno žogico in začne z izmišljanjem zgodbe, npr. Marko je na nebu zagledal leteči krožnik ... Zatem žogico vrže soigralcu; ta doda svoj del nadaljevanja zgodbe. Ko konča, poda žogico naprej, vse dokler vodja ne oceni, da je zgodba zaključena. Na koncu damo zgodbi naslov.
Zgodbo lahko ustvarjamo tako, da najprej določimo naslov, na primer 'Naš idealni dan v vrtcu'.
- Opombe: Zelo učinkovito je, če zgodbo posnamemo. Otroci se lahko znova in znova poslušajo in se navdušujejo nad svojimi prispevki. Seveda jo lahko tudi zapišemo in ilustriramo, da nastane naša prva knjiga.

IGRE REŠEVANJA SPOROV

ENA ZGODBA Z DVEMA KONCEMA (2–3 leta)

- Cilj: Otrok prepozna primerno in neprimerno vedenje.
- Izvedba: Otroci se razdelijo v nekaj manjših skupin. Vsaka skupina dobi naslov zgodbe. Otroci si morajo izmisliti zgodbo, vendar tako, da ima ta dva konca: v enem je rešitev, dobljena z nasiljem in premočjo, v drugem pa do rešitve pride z dogovorom, sporazumom, popuščanjem, kompromisom, torej na način, ki ne vključuje nasilja in prevlade. Naslovi so lahko naslednji: Dva petelina in zrno, Dva psa in klobasa, Dve mački in skodelica mleka, Dva fantka in sanke, Dve deklici in žoga ... Zatem se otroci

dogovorijo, kako bodo drugim predstavili svojo zgodbo: s stripom, z risbicami, z lutkami, s plesom ali na več načinov hkrati. Vsaka skupina svojo zgodbo prikazuje dvakrat: prvič prikaže nasilni razplet zgodbe, drugič pa sporazumnega, nenasilnega.

- Možnosti za razgovor: Ali imamo v obeh zgodbah zmagovalce in poražence? Kdo je zmagovalec, kadar pridemo do rešitve po mirni poti? Zakaj ne moramo vedno priti do sporazuma?

KAJ BI STORIL (3–4 leta)

- Cilj: Otrok razmišlja o sebi in svojih dejanjih.
- Izvedba: Otroke postavljamo v različne situacije in jih spodbujamo, da povedo, kaj bi storili. O tem se pogovarjamo ali pa prikazujemo situacije s pantomimo (vedno uporabimo proti-primer).
- Janezu pade po tleh torba, zato so vsi zvezki ter barvice razmetani po tleh. Kaj bi ti naredil?
- Opaziš, da je Sonja sama in da se nihče noče igrati z njo. Kaj bi ti storil?
- Anja ima poškodovano nogo, hodi z berglami in ne more nesti šolske torbe. Kaj bi ti storil?

DAJ – DAM (5–6 let)

- Cilj: Otrok prepozna nebesedno komunikacijo.
- Izvedba: Otroci se razdelijo v pare; pari se pozdravijo. Zatem prvi otrok z gestami in mimiko drugemu pokaže nekaj, kar si želi. Z rokami na primer oblikuje vazo z rožami, knjigo ... (Ni pomembno, kaj je tisto, kar želi, pomemben je sam proces, da poskuša dobiti nekaj.) V trenutku, ko drugi otrok misli, da je razumel, kaj partner želi, mu to da, prav tako samo z gestami. Kasneje zamenjajo vloge: drugi otroci nekaj zahtevajo, prvi pa jim to dajo.
- Možnosti za razmislek in diskusijo: Kako ste se počutili v vlogi tistega, ki zahteva, in tistega, ki daje? Ali je težko najti nek način, da dobimo to, kar želimo?

(Turnšek, 2004; Bliss in Tetley, 1993; Warden in Christie, 2001)

Priloga 2

Ocenjevalna lestvica

Ime socialne igre:

Vrsta socialne igre:

Starost in število otrok:

Datum izvajanja:

Legenda:

1: Cilja ni dosegel nihče od otrok.

2: Cilj je doseglo zelo malo otrok.

3: Cilj je dosegla približno polovica otrok.

4: Cilj so dosegli skoraj vsi otroci.

5: Cilj so dosegli vsi otroci.

Igre predstavljanja in spoznavanja	1	2	3	4	5
Otroci razumejo navodila in ravnajo v skladu z njimi.					
Otroci pripovedujejo o sebi, svojih značajskih in telesnih lastnostih ter željah.					
Otroci se na zanimiv način predstavijo skupini.					
Otroci si zapomnijo imena drugih otrok.					

Opombe:

Igre razlik in podobnosti	1	2	3	4	5
Otroci razumejo navodila in ravnajo v skladu z njimi.					
Otroci spoznavajo medsebojne razlike in podobnosti.					
Otroci prepoznajo svoje fizične lastnosti.					
Otroci prepoznajo fizične lastnosti pri drugih.					
Otroci se ne posmehujejo in norčujejo.					

Opombe:

Igre skupinske identitete in pripadnosti	1	2	3	4	5
Otroci razumejo navodila in ravnajo v skladu z njimi.					
Otroci občutijo pripadnost skupini.					
Otroci doživijo izkušnjo izključenosti iz skupine.					
Otroci sodelujejo.					

Opombe:

Igre, ki učijo sodelovati	1	2	3	4	5
Otroci razumejo navodila in ravnajo v skladu z njimi.					
Otroci komunicirajo med sabo.					
Otroci si pomagajo med sabo.					
Otroci si razdelijo vloge.					
Otroci sodelujejo.					
Otroci se podrejajo.					
Otroci prevzamejo vodilne vloge.					

Opombe:

Igre reševanja sporov	1	2	3	4	5
Otroci razumejo navodila in ravnajo v skladu z njimi.					
Otroci prepoznajo agresivno in neprimerno vedenje.					
Otroci se soočajo s kompromisi in popuščanjem.					
Otroci se dogovarjajo in iščejo sporazume.					
Otroci iščejo nenasilne rešitve.					

Opombe: